

Гордана В. Марковић

**ЕТНОГРАФСКА ГРАЂА У СТРУЧНОМ АРХИВУ НАРОДНОГ
МУЗЕЈА ВАЉЕВО
(занати, обичаји, веровања)**

Етнолошка грађа у Стручном архиву Народног музеја Ваљево броји 87 посебних архивских јединица. У овом раду су дати изводи теренске грађе коју су прикупили први етнолози Народног музеја у Ваљеву: Љубисав Петровић и Видосава Милосављевић а приређена је само грађа која се односи на занате, обичаје, веровања и празноверице

Кључне речи: *Архивска грађа, Ваљево, занати, веровања*

Део северозападне Србије означен као **ваљевски крај** обухвата следеће предеоне целине: Ваљевску Колубару, Подгорину и Тамнаву. Етничка структура ових простора последица је бројних миграцијских процеса који су се вековима на њима одвијали а условљавали су их природни и друштвено историјски фактори, ратови, природне непогоде и болести, крвне освете и слично.¹ Ови етнички процеси били су посебно изражени у периоду под турском влашћу. Свака промена у етничком бићу имала је последице у сфери материјалне, духовне и социјалне културе, јер су досељеници са собом доносили своје навике (у најширем смислу те речи) из земље матице, прихватили нове или су своје наметали (у зависности од броја досељеника и староседелаца) новој средини. На просторима ваљевског краја (Ваљевске Колубаре) становништво се у периоду од XVII до XIX века досељавало из следећих праваца: Црна Гора и Херцеговина са Далмацијом, Полимље, Колашин са Кричком, Стари Влах, Осат, остала Босна, Ужички округ, Подриње, остала Србија, Срем, Стара Србија, Македонија и непознати правци.²

¹ Јован Цвијић, *Балканско њолуострво*, Београд 1987.

² Порекло становништва ваљевског краја, највише је истраживао Љубомир Павловић а своја запажања објавио је у књизи: *Колубара и Подјорина*, Београд 1907. године.

Велике промене у животу народа овог краја наступиле су након великих ослободилачких ратова познатих као I и II српски устанак, а нарочито од 1833. године када долази до националног ослобођења, нових миграција, почетка новог начина привређивања (продор индустријске производње) а становништво из околних села полако прелази у варош па јачају занати, школство и постепено се мења свеукупни начин живота.

Такође се мора имати у виду да је простор Ваљевске Колубаре „прелазно подручје од брдско-планинских простора (Стари Влах, Златибор, Ужичка Црна гора) ка равничарским пределима (Тамнава, Посавина, Мачва)“ што му даје специфичност и доводи до преплитања различитих културних појасева.

* * *

Оснивањем Народног музеја у Ваљеву (1951), традиционална култура ваљевског краја (Ваљевска Колубара, Подгорина као и граничне области Ужичке Црне Горе, Качера, Тамнаве и Азбуковице), нашла је своје запажено место у оквиру етнолошке збирке. На формирању етнолошке збирке ваљевског музеја радило је неколико етнолога³ и других стручних сарадника, па је захваљујући њиховом раду прикупљен разноврстан материјал, који говори о народном животу овог краја од друге половине XIX века до првих деценија XX века. Поред многобројних музеалија, о формирању етнолошке збирке и вишедеценијском раду њених стручних сарадника (теренским истраживањима, прикупљању и обради музеалија, организовању изложби) говори богата грађа која се чува у Стручном архиву Народног музеја Ваљево.

Етнолошка грађа у Стручном архиву Народног музеја Ваљево има запажено место и издвојена је у 87 посебних архивских јединица (груписаних тематски или по годинама), од којих свака има више различитих архивалија.⁴ Како је ова етнолошка грађа обимна, намера нам је да овог пута акценат ставимо на две теме: традиционалне *занатлије и народне обичаје и веровања* и *два етнолога*, који су зачетници, не само етнолошког рада у ваљевском музеју, него, и свеукупне професионалне музејске службе.

На пословима кустоса етнолога у Народном музеју Ваљево непосредно по његовом оснивању, радили су, хонорарно ангажовани етнологи *Љубисав Пећуровић* (који је у музеј дошао крајем 1954. године и остао до фебруара

³ У Народном музеју Ваљево, од његовог оснивања до данас, радило је неколико етнолога: Љубисав Петровић (1954-1956), Видосава Милосављевић (1956-1958), Ђорђе Тешић (1972-1981), Радмила Тешић (1974-1990), Боривоје Пантић (1990) и Гордана Марковић (2001), који су били распоређени на различите радне задатке.

⁴ Стручни архив Народног музеја Ваљево, основан је 1976. године на основу документације која је у музеју постојала.

1956. године) и *Видосава Милосављевић* (која је у музеј дошла као апсолвент 1956. године и остала непуне две године, до 1958). На основу програма и извештаја о раду, видимо да су ови етнологзи, поред примарне активности, прикупљања музеалија, радили и на њиховој обради, те су они утемељивачи етнолошке документације у Народном музеју Ваљево.

Грађа о занатима

Истраживање заната у ваљевском крају, до сада је објављено у књизи: *Занатлијство у ваљевском крају и групе ситалне привредне активности* (група аутора, Ваљево, 1987) и раду мр Бранке Јаковљевић Страиловић, *Занатлијство и његова улога у Колубари*. (Истраживања VI, Ваљевска Колубара, Ваљево 1990). Оба ова рада заснивају се на добро познатој литератури о занатима у Србији и архивској грађи⁵ и дају краћи осврт на историјат заната, стављајући посебан акценат на XIX век и време пре и после Еснафске уредбе, занатлијска удружења и школовање занатлија. Одређени стари занати, помињу се кроз призму њихових еснафа и свеукупног положаја у друштву. Међутим, ни у једном од ова два рада не постоји опис одређене занатске вештине, или, пак, попис алата. Зато нам се учинила занимљивом скромна грађа о занатима која се налази у Стручном архиву Народного музеја у Ваљеву а која у поменутиим радовима није наведена (коришћена).

Историјски развој два веома распрострањена заната у ваљевском крају, *абацијског и грнчарског*, је у наведеним радовима веома заступљен. Међутим, архивска грађа о њима у Стручном архиву Народного музеја у Ваљеву, а коју су оставили етнологзи Љубисав Петровић и Видосава Милосављевић, је веома скромна:

а) *Грнчарски занат у његовој фази*, како се назива текст Љубисава Петровића (Стручни архив бр. 110), има само упитник и неколико назнака из литературе које кажу: „Грнчари су још 1841. године тражили да оснују еснаф да би се одбранили од јаке конкуренције турских грнчара који су у великом броју долазили и радили свој занат по 6–7 месеци у Ваљеву.“ (Т. Ђорђевић, *Кнежевина Србија*, стр. 199).

⁵ У првој поменутој књизи нема напомена о литератури и архивској грађи, него се само на крају првог поглавља: *Од њених имена до 1945. године*, наводи транскрипција архивских докумената са пописима занатлија и то: Занатлије у тештеру арачком из 1832; Занатлије 1834; Занатлије 1862; Порески обвезници 1888/89; Попис Занатлије крајем 19. века, који се односи на занатлије Ваљева, Уба и Мионице а направљен је на основу трговинско-занатлијског шематизма Краљевине Србије за 1896/97. године. У другом поменутом раду налази се подробен списак извора и литературе, где се посебно наводи необјављена и објављена грађа.

б) Грађа о абацијском занату коју је оставила Видосава Милосављевић 1957. године (Стручни архив бр. 65) назива се *Абацијски занат* у *почетној фази* и има Упитник за истраживање заната, као и веома кратак текст написан руком „Даска за пеглање од ораховине, назива се колота код абације а физи (?) код шнајдера.“

Данас не можемо са сигурношћу тврдити да ли су подаци које су ова два етнолога оставила о абацијском и грнчарском занату били подробнији и загубљени или је реч о недовољном теренском искуству ова два етнолога.

Међутим, податке које је Видосава Милосављевић оставила о *опанчарском* занату су много подробнији у налазе се у Стручном архиву бр. 116. У овој документацији сачуван је Упитник за испитивање опанчарског заната и текст у рукопису од 26. 2. 1956. године. Штављење коже који каже: „*Пресна (сирова) кожа сџави се у зајашен креч и џејео. Свако јуџро се вади и сџавља назад. Приликом вађења свака се кожа добро зајлега да ли је џосџала „једрија“ (јунија) и да ли се длака може скинути. У кречу и џејелу кожа осџаје најмање 5–6 дана, кад кад и више. После вађења скида се длака и месина. Кад се кожа добро очисти онда се сџавља у шишарку џј. у расџвор, који се овако џрави: на сваку кожу узме се оџириликџ џо 1 кџ шишарке (самлевене у сџецијалним млиновима) и онда се џо џојари врелом водом. Таква смеша се осџави да се охлади џј. док не џосџане млака. џек онда сџављају се коже. У џом расџвору сџоје коже 3 дана, џако џиџо се свакој јуџра изваде из расџвора, мало расџресу и џоново сџављају. 4-ој дана ваде се из расџвора он се џросиџа и џрави се нови да би коже јоџи џри дана сџајале у џом новом расџвору. Извађена кожа се суши и кад буде џоџијуно сува џек се онда џоџирџављава за џрављење ојанака.“*

Поред података о штављењу коже налази се и списак опанчарског алата: тезга опанчарска, десет пари калуца, два ножа опанчарска, три шила, једна бода, кашика за навлачење и трљање, један брус за оштрење ножева, једна даска за кројење опанака, две даске за кројење џонова, једна клешта, једна џаса за воду, један чанак за ексерџе, једна кутија за нитне, једна кутија за брџице, једна опанчарска кецеља, један чекиџ, један калуп за поткивање опанака, једна коса за чишћење кожа, два фаркиша, две столице за седење и за рад. Овај списак је сопственом руком написао 1. 9. 1956. године власник алата Остоја Лукић бивши опанчар у Причевићу.

Видосава Милосављевић је оставила и грађу под називом *Вађење и обрада камена у селу Сџрујанику* (Стручни архив бр. 133), а податке је прикупила од Љубомира Марковића, старог 58 година, самоуког занатлије. У поменутој грађи се каже: „*Камен џешчар вади се на брду Бађевицу а џоџирџављава се у џрађевинарсџиву, за клесање сџоменика и џрављење џоцила. То је камен (џривац) јако џврџ. Њџа ваде из земље на врло џримџијиван начин и са џримџијивним средсџивима и џо:*

Прво се очисти месџо џде џе се камен сеђи. Онда се џиџцем и чекиџем изврџи обележавање камена. Сџварају се руџе које се џосле џродубљују мацолом џунчаџом и џако врше одвајања камена од земље. Уколико је џоџре-

бан шањи слој камена онда се раздвајање врши мањим каиновима и ѿунча-шом.“

Поред основних података о самом начину вађења камена побројан је и алат:

- шпиц = чекић којим се врши обележавање и ситно клесање камена;
- штангла = гвоздена шипка за дизање камена;
- маца = за разбијање камена (велики четвртасти чекић);
- пунче = (или каин) – од челика, служи за обраду камена;
- репиза = за чишћење рупе кад се сече камен.

Током свог двогодишњег ангажовања у Народном музеју Ваљево, Видосава Милосављевић је оставила доста разноврсне грађе а посебно је значајан њен рад на прикупљању података о *ваљевским воденицама*, који је започела 1957. године (Стручни архив бр. 15. и бр. 124) у којим она даје опис општег изгледа воденица, опис делова воденице и веровања везаних за њих. Ово наводимо само као илустрацију воденичарског заната, јер ова грађа има много више елемената за неке друге теме.

Грађа о обичајима, народним веровањима и празноверицама

Целокупан живот једне заједнице (па самим тим и појединца) одвијао се у складу са одређеним обичајима и веровањима. Обичаји су се формирали кроз дуги временски период у зависности од низа околности које се могу означити као природне (клима, рељеф), економске (начин привређивања) и друштвене.

Велика задружна породица у традиционалној култури Срба била је основни елемент друштва. У оваквим породицама остваривали су се сви облици привређивања, пре свега земљорадња и сточарство за сопствене потребе, као и производи којима се трговало на вашарима. Да би се породица заштитила, обезбедило здравље стоке и плодност њива, прибегавало се низу обредних радњи уз одређене пољопривредне радове. Овакве радње су у основи имале заштиту од епидемија и временских непогода (града, градоносних облака и суше). У поступцима, којима се у те сврхе прибегавало, били су присутни елементи народне религије који се временом везују и за хришћанске празнике.

Теренска грађа, првих етнолога ваљевског музеја Љубисава Петровића и Видосаве Милосављевић, која се односи на обичаје, народна веровања и празноверице је обимна. Овог пута ћемо је изложити груписану на: обичаје годишњег циклуса, обичаје уз рад и друга народна веровања (празноверице и сујеверје).

А) Годишњи обичаји

Истражујући народну ношњу као основну тему, Љубисав Петровић је у предеоној целини Качер (Стручни архив бр. 121) забележио и неколико *божјихних обичаја и народних веровања* који се односе на дане који претходе овом празнику као и на сам празник: – *На Туџин-дан њланинка не узима илду и волови се не ѡрежу (зову ѿа још и воловски ѡразник) а волови се на овај дан „не ваѡају“ да им се враѡи не наѡуче; – На Бадње вече баба крије ораје и шећер ѡо слами и деца их ѡраже ѡијучући; – На Божји се ѡричешћује дренком; – На Бадњи дан рано ујутру се изнесу све сѡлолице и клуѡе, и сѡолови и уносе се ѡек друѡи дан Божјића; – Ујутру на Божји мушки оде и донесе неначешће воде у видрици и умеси чесницу, шуѡаљ колач волу за роѡ и један ѡун колач. На чесницу сѡави ѡри жишке и сваку намени: једну за ѡшеницу, друѡу за кукуруз и једну за зоб (ѡре неѡо шѡо се заѡреѡе у жар) и која жишка највише свеѡили ѡо ће најбоље родити у ѡоку ѡдине; – Први ивер који оѡѡадне ѡриликом кресања бадњака доноси се ѡланинки да би јој се кајмак хваѡао као церова кора; – Да би се знало каква ће бити ѡдина ѡј. какав ће бити сваки месец, узимају с 12 дана ѡред сам Божјић и какав је сваки дан ѡакав ће бити месец који ѡо реду долази на ѡр. 1 дана рачуна се за јануар, друѡѡ дана за фебруар, ѡрећеѡи за март ѡѡд.; – И овде се Бадњак дели на ѡри дела: најдебљи, средњи и најѡањи. Увече, на Бадње вече мѡшне се цео Бадњак на оѡњитиѡе и ѡреѡори на ѡола. Дебљи се крај узима, износи се најѡе и ѡодигже се ѡрема сунцу (јер се све ѡо ради ѡри заласку сунца) и уѡси се чокањем ракије. Оѡѡали обичаји око бадњеѡи дана су иѡѡи као и у оѡѡалим крајевима.*

Ујутру се узима неначешћа вода и са ѡом се меси чесница. Чесницу обично меси мушкарац, реће жена. Поред чеснице месе се и два шуѡа колача. Један ѡоједе рабација (онај који ради са воловима) а један ѡоједу волови. У чесницу се обично сѡавља сребрна ѡара. Неки ѡоред ѡоѡа сѡављају ивер од ѡраѡа, зрно ѡасуља, кукуруза и сл. После ручка на ѡрви дан Божјића хваѡају се волови и ѡрежу у кола, вози се кроз село и ѡевају ѡриѡдне ѡесме. То раде мушкарци, док жене обично раде ѡј. ѡочињу нове женске радове.

Много обимнију грађу о годишњим обичајима оставила је Видосава Милосављевић (Стручни архив бр. 138, 120). Истражујући 1957. године у насељу Попучке и Осечина, *Празноверице, сујеверје*, своју пажњу је највећим делом посветила *ѡеѡровданским и ѡурћевданским обичајима* и веровањима. Веома распрострањен обичај за Петровдан, у овом делу Србије је паљење лила а Видосава Милосављевић о томе каже:

а) На ѡерен сам кренула 11. 7. '57. у 19 h возом. Разлоѡ одласка је консѡѡѡовање обичаја ѡаљења лила уочи Пеѡровдана и у ком се облику данас одржава. Паљење лила данас врше деца и ѡо оѡѡрилике овако: увече чим ѡадне ѡрви мрак, деца уѡале већ сѡремљену лилу (осушена ѡрешњева кора најѡакнутиа на једну моѡку) облеѡе са ѡом око ѡорова и шѡѡала вичући лила. По обиласку ѡорова силазе на друм (заѡѡо шѡо су Поѡучке село кроз које ѡролази државни ѡуѡ) ѡу ѡале ваѡре од сламе и са уѡаљеним лилама на

мошџама, шју се ипра, њева, шали. На ове скушове силази сва младеж из села. Веселе, њесма, ипра ипраје до дубоко у ноћ.

б) Уочи Пешировдана деца њале **лиле** – сасушена ипрешњева кора која се наниже на једну мошџу), са мошџом ирво обићу око шорова да би разби-ли чини које су на шорове бачене, онда ипрчећи и вишлајући оном мошџом на којој џори лила кроз село вичу „лила“ . Ишио шико и сшарија младеж њали ваипре дуж иуша. Насшијаје сеоско весеље. Ту се обично нађе и њонеки шаљивџија. Он њокуи неколико сшарих џумених ошанака, ња шо ушали. Са шиме обично се залеши међу девојке збои чеи би насшала цика и вика јер заиљена џума сшраховишо смрди. Ово весеље обично ипраје дубоко у ноћ.

Један од највећих хришћанских празника, Ђурђевдан, карактерише низ народних обичаја и веровања, којима се жели заштитити здравље укућана и стоке или обезбедити општи напредак. О овоме Видосава Милосављевић је забележила следеће: – Са седам њошочића сшанаре донесе воду у кућу на Ђурђевдан, ња од шоиа месе хлеб, њоје сшоку-да би било млека ка воде у реци; – Уочи Ђурђевдана – сакуи се вода са 7 извора ња ша вода ноћи са сшоком. Ујуиру се сшока куи са шом водом, залива цвеће, воћке и сл. Пре неио шшо се њочне са шим, у воду се сшавља ирво ускриње јаје; – На Ђурђевдан изјуи-ра, ире зоре, женскиње се куи и њонове кошуљама; – Уочи Ђурђева – дана ноћи се у шору, с иушом међу овцама, да би се сшречиле чинилице; – Уочи Ђурђевдана ухваи се „џуја“ – змија, обилази се са њом око шора и броји. То се ради ради чињилица;

Б) Обичаји уз рад

Грађа о овим обичајима је веома скромна и односи се на њољоипривредне обичаје (сетву и жетву) а забележени су у селу Ратковац (општина Лајковац, Стручни архив бр. 132). У прошлости су људи разним магијским радњама покушавали да обезбеде успешне пољопривредне радове и родну годину, о чему сведоче и ови обичаји: – Када се њође на сејање њшенице, онај који сеје шоиа дана обуче сшаринску дују белу кошуљу иреко свои одела да би жшио било бело. Ишио шико и храна која се носи је бела: јаја, бели смок, млеко, кисело млеко ишд. – Када се њочне са жешвом, онај који ирви на њиви њочне да жсње, ошкине један влаи њшенице и веже око сшрука да ња не би крсша болела ше џодине. Када се њожсње њшеница од њоследнеи сноиа ирави се венац који једна од млаћих жена жешелаца њонесе кући. Она се шад зове млада и иде на челу жешелаца. При уласку у дворишије млада се ипрекрсии шри иуша венцем ради оишиије берићеиша у кући. Онда иде у млекар иде сваки суд са кајмаком, сиром, млеком ипрекрсии шри иуша – из свакои суда ироба њо мало, са млека разливенои у карлице њоскида кајмак. Онда се једна карлица млека изнесе њоље и њонуде се жешеоцима. Ови њоседају око ње и једу. Тек њосле шоиа домаћица сшрема вечеру.

У нашем народу има много обичаја и веровања која се односе на ирадњу куће, почевши од избора места, преко свих битних фаза у току градње. О обичајима ове врсте има једна мања белешка коју је оставила Видосава

Милосављевић (Стручни архив бр. 35), у којој је фотографијама илустрован обичај „подизања слемена“ а на једном папиру је написана мајсторска здравица, коју је написао Раденко Богдановић, мајстор из села Дрлача (срез Љубовија) а каже;

*Пили смо првом ња другом
 Није другоме већ је нама
 А ово велимо – да се веселимо
 Да најчистије чашу ракије за светиу Тројицу,
 За здравље нашеј домаћина
 И за здравље њејове куће
 Од темелја – до слемена
 Под слемом се јазда веселио
 Дочекао шито желио
 Синове женио – снаје доводио
 Са њима се веселио
 Ђерке удавао – унуке кришћавао
 Бој му дао враних коња
 И широких поља
 Досија оваца, новаца дочекао
 Досија градио, слемена подизао.*

В) Празноверице, сујеверје, веровања, остало

У Стручном архиву Народног музеја Ваљево а која се односи на етнолошку грађу, налази се доста успутних забелешки у оквиру других тема, а које се могу означити као празноверице и сујеверје. Међутим, овог пута ћемо навести само неколико већих забелешки које је оставила Видосава Милосављевић.

Већ је поменуто да је она била ангажована на прикупљању грађе о ваљевским воденицама (август и септембар 1957, Стручни архив бр. 124) па је поред података о њиховој грађи, од воденичара и поредовника *Ћаши-не воденице, Павла Ивановића из Горића* забележила понешто о народним веровањима:

„Као и свуда и овде су воденичари били поштовани јер им је народ приписивао многе шито-шита шито није досиујно обичним људима. Смањало се да одржавају везу са вилама и нечастивима и да моћу човеку донети и зла и добра. Он има снагу којом може да лечи, да избави човека из невоље и због шитоа му се људи обраћају. Верује се нпр. кад девојка пређе године за удају, оде код воденичара и замоли да јој уочи неког тога /иразника/ ухвати воде са кола. Онда на сам тог (иразник) пре сунца она дође и умије се шитом водом да би „изишло“ све шито она хоће шитј. да усие да се уда. Иштио шито када мала деца неће дуго да проговоре онда се замоли воденичар да умеси један колач /шојачу/. Он је меси на шитј начин шито шестито не меша руком, већ чекећалом и пече на свом оштитиу у воденици. Ова се услуја не илаћа новцем већ неким даром. Уочи Ђурђев-дана носи се вода са „колећа“ /са

кола узетиа/, ња љреноћи у обору — љору или неком друћом месћу где се држи сћока ња се ујућу у љој води замешају и мекиње и љо се даје сћоци љре сунца, ради обилнијеј млека и здравља сћоке.“

Заштита њива и усева од временских непогода а пре свега љрада, у прошлости се вршила методама традиционалне народне религије, што је подразумевало прибегавање разноврсним празноверицама. Неке од њих забележила је и Видосава Милосављевић 1957. године у селима Попчкама Горњи Лајковац (Стручни архив бр. 138, 119): – Ако љрад љочне да љада, онда се у кући љреврну наоћако софра и сланик, а наоћу се сћави секира са ошћрицом ућрављеном навиише кад већ љрад љочне да љада онда сваки домаћин изађе љред кућу и зове некој љокојника – дављеника: Еј Пећре (или већ како се зове љај дављеник) недај љвојим љоведима у моју „шеницу“. – Уочи светиој Ђорђа носи се љиле које се извело љре Блаћовесћи, око села. После љоћа када љрви љрад љадне, љиле које је ношено око села узме љрвућрадљику која је љала и љишћи на облаке. Тада ће љрад љресћаћи да љада.

Видосава Милосављевић је оставила још три занимљиве забелешке на тему народних празноверица и сујеверја, које је бележила 1957. године (Стручни архив бр. 120, 135, 137) у насељима Осечина, Поћута и Брежде: – Лечење ећилејсије „оне болесћи“

Паун Павловић из села Лоћаћња лечио је једно деће у Плужцу од „оне болесћи“. Лечење је шекло овако: Изнео је деће (за које је он мислио да болује од „оне болесћи“ – док је оно у сћвари имало менинћићис) љред кућу љошћуно ћоло, љоложио на земљу и ућалио две свеће, једну изнад љаве, друћу код ноћу. Онда је узео најближи камен и бацио ља љреко куће. На месћу где је камен љао Паун је искоћао рућу и у њу закоћао гечје одело. Поћом је узео оне две свеће љоблио баши на љом месћу где је закоћано одело симболизујући љроб. Кад је све обавио мајка је узела нову одећу и обукла дећећу.

Мећућим деће је и даље осћало у несвесћи, однећо је лекару али је љодлећло.⁶

– Разбијање чини набачене на сћоку

Ако се љримећи да су набачене чини на сћоку, узимају се две љрећришћи соли, љо се сћави на љући куда љреба да љроће сћока оноћа на коћа се сумња да је бацио чини и љројусћи сћоку љокрај соли. За љо време се набраја

Тамо виле воду пиле
Мени млеко повратиле
Од чинилице и бајалице
Кад на небу звезде пребројати
И у мору песак

Онда мојој сћоци учиниле.

⁶ Овај податак је дао доктор Дома здравља у Осечини Савић Миљко.

– *Лејенда о кући:*

Када је кућа дошла у Брежде и Осеченицу она је поломилa кола. Кућа је све поморилa. Када су ишрели кућу, она је рекла да дође колар да јој оправи кола. Колар није смео зајти ишшо је се илашио да ја не види народ. На што му је кућа рекла да не ишреба да се боји јер народ неће видети ни њу ни њеја. И заиста! Народ је ишуда ишролазио али није видео колара који је оправљао кола. Чим су кола била ишшова онда је кућа заједно са њима ишчезла.⁷

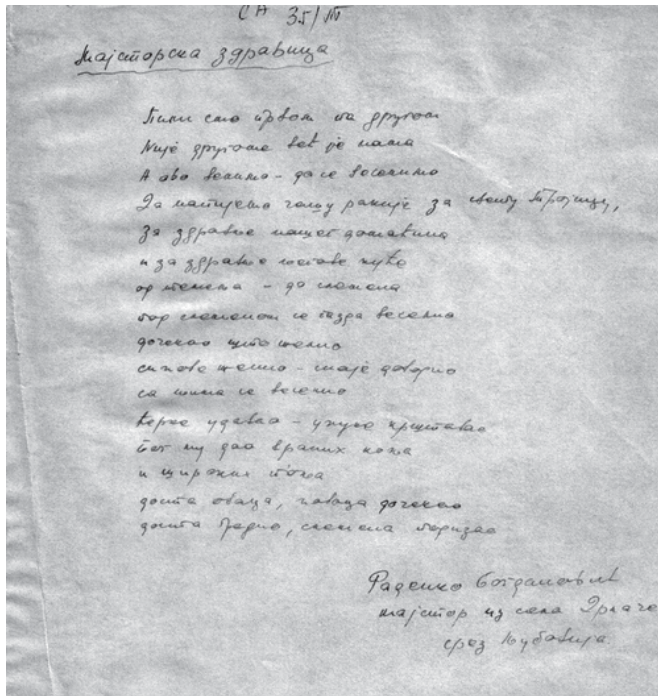
* * *

У овом раду смо изложили већи део теренске грађе коју су прикупили први етнолози ваљевског музеја и тематски је систематизовали у занате и обичаје, народна веровања и празноверице. Намера нам је била да се подсетимо рад пионира ваљевске етнологије Љубисава Петровића и Видосаве Милосављевић, у години када музеј прославља 55 година. Ова грађа је на овај начин отргнута од заборава и може послужити за неке наредне етнолошке анализе.

Слика 1 – Фотографија Подизање ројова на кући Ђурђа Јанжића земљорадника из Ваљева, 15.7. 1957. године (Слуручни архив НМВ бр. 35)

⁷ Ову причу је испричао Добросав Веселиновић, земљорадник из села Брежда, стар 57 година.

Слика 2 – Мајстјорска здравица – Радеико Бојдановић, мајстјор из села Дрлача (Сѣручни архив НМВ бр. 35)

Summary

Gordana V. Markovic

ETHNOGRAPHIC MATERIAL IN PROFESSIONAL ARCHIVES OF THE NATIONAL MUSEUM IN VALJEVO (Crafts and Customs)

The traditional culture of northwestern Serbia, denoted as the Valjevo region (Valjevska Kolubara, Podgorina, Tamnava and border areas of Uzicka Crna Gora, Kacer, Tamnava, and Azbukovica), has a prominent place within the ethnological collection of the National Museum in Valjevo. The fact is corroborated by the rich ethnological material kept in the Professional Archives of the Museum, set aside in 87 separate archival units. This work stresses a part of the ethnological field material pertaining to traditional crafts (clothes and pottery making) and traditional customs (annual customs, work-related customs, and various traditional beliefs) that were gathered by the first ethnologists of the Valjevo Museum, Ljubisav Petrovic and Vidosava Milosavljevic.